

İDARE MERKEZİ
ANKARA, İstanbul Caddesi
Maarif Eminliği yanında

İSTANBUL BÜROSU
İstanbul, Ankara Caddesi
No — 87

HAYAT

Fiatı her yerde 15 kuruş
seneliği, posta ile 7,5 Türk Lirası
(Ecnebi Memleketlere 7,5 Dollar)

Abona ve ilan için İstanbul
bürosuna muracaat edilir
Yazı işlerinin mercii Ankara
merkezidir

Hayata, daima hayata.. Dünyaya daha çok hayat katalım!

— NIETZSCHE—

Cilt: V

Ankara, 28 Mart, 1929

Sayı: 122

Eski Zaman Ruhları

Bugünkü Ruhlar...

Nakleden: VAHİT

Bir kaç gün evvel Rodin ile beraber *Louvre* müzesine gidiyorduk. Üstat orada *Houdon*'ın yarım heykellerini tekrar görmek istiyordu.

Burada *Voltaire* yarım heykelinin önüne gelir gelmez:

— Ne hârikadır! diye bağırды. Şeytanatın mücessem timsalidir. Hafif meyilli olan bakışlar sanki bir hasmı bekliyor. Sivri burun bir tilki burnuna benziyor: gûya yolsuzluk ve maskaralıkların kokusunu almak için iki tarafa doğru burğu gibi kıvrılıp duruyor zannedilir; âdeta titrediği görülüyor. Hele ağız: şaheserdir! iki tarafı istihzaya delâlet eden birer çizgi ile çevrilmiş, bilmem hangi acı bir lâtifeyi gûya gemirmekte gibidir.

Pek kurnaz ihtiyar bir dedikoducu kadın: işte aynı zamanda hem pek canlı, hem pek nahif olan hem de pek az erkek simasında bulunan şu *Voltaire* heykelinin hasıl ettiği tesir budur.»

Biraz daha temaşa ettikten sonra devam ederek dedi ki:

— Şu gözler!.. Berraktırlar, parlaktırlar! Zaten *Houdon*'ın bütün büstlerinde bu hâl vardır. Bu heykeltraş göz bebeklerinin şeffaflığını bir nâkıştan daha iyi gösterebilmiştir. Onları âdeta deldi, vida gibi oydu, yardı; bunlarda nükteli ve garip öyle pürüzler vücade getirdi ki o pürüzlerin aydınlanarak ve ya karararak ziyanın göz bebeği dahilinde parıltısını hayret verecek derecede andırıyor. Hem bütün bu çehrelerdeki nazarlarda ne kadar

tenevvü var! *Voltaire* de incelik, *Franklin*'de safdillik, *Mirabeau*'da âmirlik, *Washington*'da vakar ve ağırbaşlılık, *Madame Houdon*'da mesrurâne şefkat, heykeltraşın kızında şeytanlık ve uyanıklık...

Bakış, bu heykeltraş için ifadenin yarısıdır. O, gözlerin içinde ruhları okurdu; onun indinde bu ruhların hiç bir sırrı kalmazdı. Bu sebeple şu büstlerin

Mirabeau

asıllarına benzeyüp benzemediğini sormağa bile hacet yoktur.»

Bu kelime üzerine *Rodin*'in sözünü keserek dedim ki:

— Demek ki siz müşabehetin pek mühim bir meziyet olduğuna hükmediyorsunuz, öyle mi?

— Şüphe yok... Elzem ve zarurî bir meziyet.

— Halbuki bir çok artistler müşabih olmayan büst ve portrelerin pek güzel olabileceğini söylerler. Hatta bu hususta *Henner*'e atfolunan bir söz hatırıma geliyor. Bir kadın bu artist tarafından yapılan

portresinin kendine benzemediğini şikâyet makamında söylerken, *Henner* cevaben: «Ey Madame, siz öldüğünüz vakit varisleriniz *Henner* tarafından nakşedilmiş güzel bir portreye malik olmakla mes'ut olurlar ve bunun size benzeyüp benzemediğine ehemmiyet bile vermezler.»

— Bu nâkışın böyle söylemiş olması muhtemel olabilir, fakat hiç şüphesiz, kendi fikrine tercüman olmayan bir şaka idi: çünkü pek çok hüner göstermiş olduğu bir sanat hakkında yanlış fikirler taşımış olmasını zannetmem.

Zaten portre ile büstün istilzam ettikleri müşabehetin mahiyeti hakkında anlaşılmak lâzımdır.

Eğer artist, fotoğrafın yaptığı gibi simanın yalnız sathî alâimini gösterir; ise, eğer bir çehrenin muhtelif çizgilerini — onları hiç bir karakterin muhasılası olduğunu irae etmeksizin — tamamı tamamına tespit ederse, hiç te takdire liyakat kespemmiş olmaz. Onun istihsaline çalışması lazım olan müşabehet ise ruhun müşabehetidir; ehemmiyeti haiz olan yalnız budur; heykeltraş ve ya nâkışın çehre altından keşf edüp meydana çıkarması lâzım olan da işte bu müşabehettir.

Bir kelime ile, simanın bütün alâiminde bir ifade bulunmak, yani bunlar bir vicdan ve şuurun izhar ve ifşasına medar olmak lâzımdır.

— Fakat bazan çehrenin ruh ile mutabık ve muvafık olmaması da vaki değil midir?

— Hiç bir vakit.

— Halbuki: «insanlar hakkında zahiren göründüklerine göre hüküm vermemelidir» demezler mi?

— Bu kaide, bence, ancak hafif-meşrep olan müşahitlere ait olabilir. Çünkü zahirî görünüş onların acele ile yaptıkları tetkiki aldatabilir. İnsanın tabiatını çehrelerinden anlayan bir adam sahte bir tavur ile hakikî eyilik hâli arasındaki farkı tamamen görür; artistin de asıl vazifesi hakikatı, hatta mektum hâlinde bile belli etmektir.

Doğrusu büst ile portre kadar nüfuzu nazara mühtaç bir sanat işi yoktur. Bazan zannedilir ki sanatkârlık zekâvetten ziyade el marifeti ister. Bunun bir hata olduğunu anlamak için eyi bir büste bakmak kâfidir. Böyle bir eser, bir tercümei hâle muadil olur. Bilfarz *Houdon*'ın büstleri âdeta hatırat fasılları gibi yazılmışlardır. Devir, ırk, meslek, şahsî karakter, her şey bunlarda gösterilmiştir.

İşte *Voltaire*'in karşısında *Rousseau*'nın heykeli. Bakışta çok incelik var. Bu ise XVIII ci asrın bütün büyük zevatında müşterek bir meziyyettir. Onlar münekkittirler: o zamana kadar kabul edilen bütün prensipleri tetkik ve mürakabe ederler; derin tahkik ve teftiş eden gözlere maliktirler.

Tahlil edelim: *Voltaire* ne kadar kibar ve zarif tavurlu ise, *Rousseau* o kadar sert ve hemen de adidir, çünkü aslında Cinevreli avam takımındandır: yanak kemikleri çıkık, burunu kısa, çenesi dört köşeli; hasılı bir saatçinin oğlu ve eski bir uşak olduğu farkediliyor.

Meslek: bir filozof olduğu da bellidir; alnı mâil ve düşünceli, tavrı vahşiyane, saçları mühmel ve karışık, bir *Diogène* ve ya bir *Ménippe* ile bir müşabeheti haiz: tabiata ve ibtidaî hayata rücu'un bir vaizidir.

Şahsî karakter: çehrede umumî bir buruşukluk var. Merdüm-giriz bir insan; kaşlar çatık, alın üzerinde endişeye delâlet eden çizgi: mağdur ve sitemdide olduğundan, ekseriya haklı olarak, şikâyet eden bir adam hali var.

Şimdi size sorarım: *Confessions* unvanlı eserinin en eyi tefsiri bu heykel değil midir?

İşte *Mirabeau*; bunu da tahlil edelim:

Voltaire

Devir: tahrik ve teşvik edici tavır, intizamsız ve karışık bir halde iğreti saç, perişan kıyafet. Kükremeye hazır bulunan bu kaplanın üzerinden ihtilâl fırtınasının bir nefhası geçiyor.

Aslı: görünüşü hâkimane, kaşları güzel ve yay gibi mukavves, kibir ve gurura delâlet eden bir alın: eski aristokrat olduğu bellidir.

Mesleki: bir hatiptir. Ağız âdeta bir sada nâkili gibi ileri uzanıyor ve *Mirabeau* da sözlerini uzaklara iletirmek için başını kaldırıyor, çünkü hatiplerin bir çoğu gibi kısa boylu idi. Filvaki bu nevi insanlarda tabiat irtifanın zararına olarak göğsü, sadrın cevfini tevsi ediyor. Gözler hiç bir kimsenin üzerine

dikilmiyor, fakat büyük bir cemaata yüksekte bakıyor. Aynı zamanda hem gayri sarıh, hem mağrur bir bakıştır. Şimdi bana söyleyiniz, bir kafa vasıtasıyla bütün bir kalabalığı, daha doğrusu dinlemekte bulunan bütün bir memleketi göz önünde tecessüm ettirmek? harikulade bir kuvvet ve kudrete delâlet etmez mi?

Şahsî karakter. Dudaklarda, iki kat çenede, mürtaîş olan burun deliklerinde nefsanî zevkiyata delâlet eder bir hâl mevcut olduğunu görüyorsunuz. Bu adamın seyyieleri bunlarda zahirdir ki o da sefahet itiyadı ile birde zevk ve sefa ihtiyacıdır.

Tekrar ederim, bunda her şey mevcut.

Aynı mülâhazaları *Houdon*'ın bütün büstleri hakkında irat etmek pek kolay olur.

İşte bu sefer de *Franklin*. Ağır bir tavur, düşük büyük yanaklar: eski bir işçi (amele) olduğu gene zahirdir. Uzun saçlar, hairhâhane bir hâl: avamın mürebbisi. İnat ve sebata delâlet eden ve ileri meyleden büyük bir alın: bu da *Franklin*'in ilim tahsil etmek, talim ve terbiye görmek, meşhur bir âlim olmak, sonra da kendi vatanını istiklâle nail etmek için göstermiş olduğu sebat ve metanetin alâmetidir. Gözlerde ve dudakların köşesinde hilekârlık okunuyor: *Houdon* bu adamın haricî kalıbına aldanmayarak servete nail olmuş olan şu hesapçının kurnazcasına hakikat-pererstliğini, ingiliz politikasının esrarını gasp ve sirkat eden bu diplomatin desisekârlığını keşfetti.

İşte zamanı hazır Amerikasının ecdadından biri canlı olarak gözümüzün önünde duruyor.

Pek âlâ! şu hayret verici büstlerde yarım asırlık bir müddetin şüununa ait fıkralar görülüyor mu?»

Tastik ettim. *Rodin* devam etti;

— Tahrirî en iyi hikâye ve kıssalarda olduğu gibi, toprak, mermer ve tunçtan olan bu vakayınamelerde de her şeyden ziyade hoş giden üslûbun parlak letafeti, onları ihdas eden elin hafifliği, onları terkip eden güzel ruhun necabetidir. İşte Houdon böyle harikulâde bir artisttir!»

Üstadın şevk ile vermekte olduğu izahatı önümüzde duran büstlerle tetkik etmekten fariğ olmadım, ve dedim ki:

— Şuur ve vicdanların içine bu kadar derin nüfuz etmek pek kolay olmasa gerek.»

Buna *Rodin* şu yolda cevap verdi:

— Evet, şüphesiz.»

Sonra da biraz istihfaf ile devam ederek:

— Fakat, dedi, bir büst yapan ve yahut bir portre nakşeden artist için en büyük müşkil asıl onun imal ettiği eserden değil, onu çalıştıran müşteriden gelir.

Kendi tasvirini sipariş eden bir adam, garip ve kat'î bir kanun icabınca, daima intihap ettiği artisti zem ve takbih etmekte inat gösterir.

Bir insanın kendini olduğu gibi görmesi pek nadirdir, hatta kendine benzediğini tastik etse bile bir artist tarafından sıdk ve hulûs ile tasvir olunmuş olmaktan hoşlanmaz. En adi ve müptezel görünüşü altında tasvir edilmek, resmî yerlere ve ya kibar mahafiline konulmağa mahsus bir kukla olmak ister. İcra etmekte olduğu vazifenin, haiz olduğu ictimai mevkiin kendi ademiyyetini tamamiyle unutturmasından zevk alır. Bir hâkim mükellef bir cüppe, bir ceneral da sırmalı bir uniforma olmak ister. Onlar kendi ruhlarının açıkça okunabilmesine hiç de ehemmiyet vermezler.

Zaten müşterilerinin gayri şahsî görüşlerini, sırma ve kılaptanlı kiyafetlerini ve resmî vaz'u tavurlarını göstermekle iktifa eden orta derecede bir çok portre ve büst yapımcılarının müvaffakiyetine

sebepe budur. En ziyade rağbete mazhar olan işte bu artistlerdir, çünkü modellerine bir revnek ve ihtişam maskesi takarlar. Bir büst ve ya bir portre ne kadar tomturaklı olur, dimdik ve azametli bir bebeğe ne kadar çok benzer ise müşteri de o kadar memnun olur. Vakıa her zaman böyle olmaz.

Meselâ xv ci asrın büyük ricalinden bazıları *Pisanello*'nun medalyonlarında sırtlan ve ya ak-

Birinci François

baba şeklinde tasvir edilmekten sanki zevk almışlardır. Şüphesiz hiç kimseye benzememekten bir fahru gurur hissi duyarlardı. Yahut san'atı severler, onu tebci ederler ve o zaman da artistlerin haşin serbestliğini âdeta bir rahip tarafından tertip ve tayin olunmuş bir ceza olarak kabul ederlerdi.

Tiziano, papa üçüncü *Pol'u* sansa burunlu göstermekte, ve *Charles-Quint*'nin mütahakkimane sertliğini, yahut birinci *François*'nin nefsperestane hissiyatını zahir ve aşıkâr kılmakta hiç tereddüt etmedi ve bundan dolayı ise o büyük zatler nezdindeki şöhretine hâlel gelmedi. Kendi kiralı dördüncü *Philippe*'i pek zarif, fakat pek boş bir adam şeklinde tasvir etmiş ve sarkık alt çenesini de olduğu gibi göstermiş olan *Velasquez* buna rağmen onun hüsnü

nazarını kaybetmedi. Bu suretle de İspanya'nın bu hükümdarı ahlâf nazarında bir dâhinin hâmisî olmuş olmak mefharetini kazandı.

Lâkin bugünkü insanlar hakikatten korkuyor ve yalanı seviyorlar.

Bu bedîî hulûs ve samimiyetten olan nefret ve istikrah en zeki muasırlarımızda bile zahir olmaktadır.

Zannedilir ki kendi büstlerinde hakikatta oldukları gibi görünmekten hoşlanmıyorlar.

Kezalik, en güzel kadınlar, yani bedenlerinin hututunda en ziyade üslûp zarafeti mevcut olanlar dahi kendi güzelliğini mahir bir heykeltraş tefsir ve ifadeye girişince o güzelliğten ürüyorlar. Manasız bir bebek çehresi vererek kendilerini çirkinleştirmelerini o heykeltraştan rica ediyorlar.

Şu halde iyi bir büst meydana getirmek, şiddetli bir mücadeleye girişmektir. Asıl mühim olan şey asla fütur getirmeyüp kendi nefesine karşı afif kalmaktır. Varsın eser reddedilsin! Bilâkis daha iyi olur, zira böyle bir hâl ekseriya o eserde bir çok meziyetler bulunduğuna bir delili olur.

Müşteriye gelince, her ne kadar memnun olmasa da güzel yapılmış bir eseri kabul edince onun neş'esizliği muvakkattır; çünkü vukuf erbabı onun büstü hakkında o derece sitayişlerde buluncaklardır ki nihayet o da onu takdir edecek ve o zaman kendi de eserinin mükemmel bulunduğunu pek tabîî bir surette söyleyecektir.

Zaten şu da dikkate şayandır ki ahibba veya akraba için meccanen yapılmış olan büstler en iyileridir. Bu ise yalnız artistin daima gördüğü ve sevdiği modelleri daha iyi tanıdığından dolayı değildir; bilhassa işinin meccanen olması onu tamamen kendi bildiği gibi icra ve ikmal etmek serbestliğini kendine bahşettiği içindir.

— Bitmedi —

VAHİT